

Prva od teh knjig je posvečena evropski junaški epiki nasploh in obsega 34 razprav o pripovednem pesništvu starih Grkov, Rimljanov, Keltoev, Germanov, o srednjeveški francoski in španski viteški epiki, o Slovu o polku Igorjevem in o ruskih bylinah in o srbskohrvaških junaških pesmih.¹² Med objavljenimi razpravami je ena najboljšežnejših in najstarejših Murkova študija o ljudski epiki bosanskih Muslimanov;¹³ urednik knjige Klaus von See ob njej ugotavlja, da je Parry šele dvajset let pozneje začel hoditi po Murkovih stopinjah.¹⁴

Druga knjiga je vsa v znamenju Homerja in obsega 24 razprav, ki so nanizane pod vidikom teorije »oral poetry«:¹⁵ od predhodnikov, med katerimi zavzema najuglednejše mesto ravno Matija Murko z razpravo »Novo o slovanski ljudski epiki« iz leta 1919¹⁶ – prek »klasikov« te teorije – do njenih odmevov v raziskovanju ustnih slovstev drugih evropskih narodov in v najnovejših homeroslovskih raziskavah.¹⁷ Knjigo zaključuje »Specialna bibliografija k teoriji 'oral poetry' v raziskovanju Homerja«, ki obsega okoli tisoč bibliografskih enot. Tudi urednik te zbirke Joachim Latacz uvodoma ugotavlja, da je pri Matiji Murku »zbrano že vse bistveno, kar je mogoče dobiti za homeroslovje ob primerjalni analizi še živeče ljudske epike«.¹⁸

Obe knjigi pričata o pomembni vlogi, ki so jo Murkove razprave odigrale v sodobnem homeroslovju. Čeprav Homerjeve pesnitve sploh niso bile v ospredju njegovih znanstvenih interesov in se jih je dotaknil tako rekoč le na obrobju svojih raziskav, se je vendar Matija Murko zapisal med vrhove sodobne znanosti o Homerju.

Kajetan Gantar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

SREČKO KOSEVEL IN TAGORE

Kosovelov odpor proti zahodni kulturi in civilizaciji, kakor sta se mu kazali v prvih letih po končani prvi svetovni vojni, je bil naravnost izjemno oster, nepodkupljiv in – mogoče bi temu lahko tudi rekli – mladostno napadalen in nekoliko enostranski. Res pa je, da je bil ta odpor iskren in elementaren, v mnogih primerih tudi povsem na mestu in argumentiran. Njegovi sklepi so bili v tem pogledu zares težki in padajo kakor kladivo:

»Zapadna civilizacija mora umreti, zapadna »umetnost« mora umreti in bo umrla, kakor se že pri nas pozna ... Kajti kjer ni življenjske osnove, ne more nastati življenje. In tu je ni. (Iz članka »Križa človečanstva«.)

Nedvomno je takim Kosovelovim radikalnim stališčem botrovala v veliki meri filozofska knjiga Oswald Spenglerja Zaton zahodnega sveta, ki jo je mladina takratne dobe veliko brala, da ne rečemo

¹² Europäische Heldendichtung, herausgegeben von Klaus von See (Wege der Forschung Bd. 500, Darmstadt 1978).

¹³ Die Volksepik der bosnischen Mohammedaner (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde 19, 1909, 13–30).

¹⁴ Europäische Heldendichtung, str. 20.

¹⁵ Homer – Tradition und Neuerung, herausgegeben von Joachim Latacz (Wege der Forschung Bd. 463, Darmstadt 1979).

¹⁶ Vendar je vprašljivo, ali je bil izbor ravno te Murkove razprave najbolj posrečen za prerez tehtnosti prispevkov k obravnavani tematiki. Čeprav ne gre zanikati njene stvarne in dokumentarne vrednosti, vendar bi se dalo iz bogatega inventarja Murkovih razprav izbrati še marsikaj veliko bolj interesantnega. Po mojem mnenju sodi med njegove najtehtnejše in najizvirnejše prispevke v tem pogledu poglavje o slepih pevcih v knjigi »Tragom srpsko-hrvatske narodne epike I« (Zagreb 1951, str. 206–217: »Slijepi pjevači i pjevačice«), kjer osvetljuje problem »slepega Homerja« pod presenetljivo novimi vidiki.

¹⁷ Žal je urednik preveč »proparyjevsko« usmerjen, zato v knjigi pogrešamo npr. razpravo F. Dirlmeierja, Das serbokroatische Heldenlied und Homer« (Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften 1971, 1), ki daje verjetno doslej najpomembnejši kritično distanciran pogled na teorijo »oral poetry«.

¹⁸ Homer – Tradition und Neuerung, str. 9–10.

kar požirala. Nujno in razumljivo je bilo, da je Kosovel iskal vzornike v literaturi v tistih najbolj novih, človeku najbolj bližnjih pisateljskih vzornikih (na Zahodu so bili to zlasti Romain Rolland, Henri Barbusse, Selma Lagerloef, Ernst Toller in drugi), pri Slovencih Ivan Cankar, med pisatelji in pesniki z Vzhoda pa si je Kosovel poiskal in našel Rabindranatha Tagoreja. (Te pisatelje navaja S. Kosovel v razpravi »Umetnost in proletarec«.)

Še preden bom poskušal poiskati vzrok, zakaj je S. Kosovel tolikokrat navajal velikega indijskega pesnika Tagoreja, ki ga je verjetno tudi precej bral, bom v naslednjem pokazal na številne navedbe mladega pesnika o Tagoreju, še posebej v člankih, pismih in v dnevnikih.

Med temi navedbami zavzema posebno mesto nekakšen literarno-političen pamflet »Pesnik in stranka«, ki ga je Kosovel podnaslovil »Parodija po Tagoreju«, na koncu pa napisal »vsem prizadetim v album . . . Srečko Kosovel«. Slog v tej parodiji je, lahko bi rekli, posnet po Tagoreju, vsebina pa je, seveda, izrazito »naša«, slovenska. Kosovelova posmehljivost velja takratnim slovenskim odnosom med stranko in njenimi člani. Tu samo primer Kosovelovega posnemanja Tagorejevega sloga:

»Pesnik: Imej usmiljenje s svojim hlapcem, stranka moja.

Stranka: Tvoja prošnja je uslišana, hlapec moj, ti boš tajnik mojega cvetočega vrta.«

Čprav se Kosovel večinoma omejuje na zgolj navedbo Tagoreja, in to na mestih, kadar hoče podkrepite kakšno svojo destruktivno misel o izumrlosti zahodne kulture in o nujnosti iskanja novega, pa včasih vendarle pove in razloži, kaj misli s tem, ko citira indijskega pesnika v zvezi z evropsko-slovenskim kulturnim in literarnim položajem v razburkanih povojnih letih.

Predmet ostre Kosovelove kritike je zlasti malomeščanstvo in odnosi, kakor jih to malomeščanstvo vzpodbuja med ljudmi in tudi v literaturi. V šestem pismu dr. Draganu Šandi (napisano v decembru 1924. leta) je Kosovel to sijajno opisal. Naj navedem najbolj značilne stavke:

»Kadar človek začuti tisti strašen glad duše, ko čuti, da ne more živeti sredi fraz, sredi površnosti, sredi najbolj ogabnega cinizma, začne tisto pekoče spoznanje, tisto trpko življenje, ki se ne more ugasiti niti zaživet. Saj poznate tisto psevdoživljenje naše, 'inteligence', njeno nepoštenost, njen cinizem. Človek bi mislil, da utone sredi njega, a utoniti ne more.«

In misel, ki sledi iz tega in ki se mi zdi še zlasti pomembna, dalo bi se jo celo prestaviti v današnji čas: »Meni se zdi, da današnji umetniki usihajo samo radi tega, ker so se naučili iskati v umetnosti estetike, ker jim ni nujna življenjska potreba in je zvezano z njihovim življenjem le intelektualno.«

Tu najde izhod v Tagoreju. Takole piše: »Neka nova, 'indijska klasika' . . . je danes Rabindranath Tagore. On po mojem je danes edini zmožen vdihniti v ljudi ono polno življenje duše, ki se mora izražati v umetnosti. Drugih tako velikih ljudi za enkrat ni . . .« Kljub tej hvali indijskega pesnika pa je Kosovel takoj pozoren, da ne bi sedaj kar vsevprek začeli hvaliti vse, kar prihaja iz Afrike in Azije. Takole pravi: ». . . niso pa veliki vsi oni, ki jih prevajajo iz azijskih in afriških jezikov. Tudi to se mi zdi pojav estetične kapricioznosti, ki išče novo zato, ker novega ne doživlja.«

V 19. pesmi Fanici Obidovi (gospodična Mirjam) nam Kosovel prvič razodene, da Tagoreja ni bral samo v Gradnikovih prevodih, ki so izhajali od 1917. leta kar zaporedoma v petih knjigah, temveč da se je lotil branja Tagoreja (očitno v nemščini), in sicer tudi njegovih filozofskih del. Tako lahko sklepamo iz navedbe v pismu Obidovi, ko ji piše: »Ali ste že kdaj čitali Tagoreja? Če znate nemški, vam pošljem njegovo Pot k popolnosti, če ne, pa kaj drugega.« Tagorejevo delo Pot k popolnosti, ki ga tu navaja Kosovel, ima v izvorniku naslov Sadhana, knjiga pa je izšla tudi v angleščini, in to 1913. leta. Vendar je očitno, da je Kosovel delo bral v nemščini, ki jo je tudi obvladal poleg francoščine, iz katere je tudi sam prevajal. (O Kosovelovem znanju jezikov še to: sam pravi, da je njegovo znanje italijanščine slabo, slabo. Medtem pa na več mestih (zlasti v pismih gđc. Mirjam) omenja, da name-rava prevesti iz francoščine to ali ono delo, prav tako je dobro obvladal nemščino, čeprav ni znano, da bi iz tega jezika tudi prevajal.)

Naslednje priporočilo, naj bere indijskega pesnika Tagoreja, zasledimo v pismu Maksu Samsovi. Ko ji priporoča od tujih pesnikov in pisateljev zlasti Ruse, dodaja: »Najbolj dostopen (v prevodih, op. F. Š.) nam je skoro še indijski pesnik Tagore, . . . njega Vam zelo priporočam.« In v desetem pismu isti naslovnici ponovno: »Berite Tagoreja in Župančiča in Cankarja . . .«

Da je naš pesnik resnično živel s Tagorejem, dokazujejo tudi številni zapiski, beležke, notice v njegovih Dnevnikih. Tako omenja pod naslovom Peter Kamenar zapis: »Tagore: Persönlichkeit« (osebnost). Isto beležko ponovi še enkrat. Pod zaglavjem Cilji kulture piše: »Tagore je oni, ki je pokazal pot iz velemesta Evrope preko sivih streh, pot duši v večnost.«

Pod napisom Zapiski in z naslovom Delo v klubu navaja pesnik imena predavateljev ter njihove teme predavanj. Pod svojim imenom je zapisal naslove predavanj, ki jih namerava imeti o Krleži, Pregled slovenske moderne, Hrvatska mlada lirika, Revolucija in pesniki, Ali je revolucija kulturi nasprotna ali ne in kot *šesto temo* Tagore in Gandhi: dvoje rešitev narodnostnega vprašanja. O Tagoreju naj bi predaval še Silvester Škerl. Da je Kosovela zanimal tudi Tagorejev odnos do narodnostnega vprašanja, kaže še eno predavanje ali referat, ki ga je rezerviral zase v literarnem klubu, njegov naslov pa se glasi: »Gledališče v luči slovenstva s stališča modernega pojmovanja narodnosti. (Tagore).«

Spričo zgodnje smrti pesnika Kosovela nam ostane le ugibanje, koliko in kako bi se vpliv indijskega pesnika in misleca Rabindranatha Tagoreja lahko kazal v Kosovelovem delu vnaprej. Da pa je vplivalo tudi na nekatere njegove dotedanje pesniške stvaritve, bi bilo mogoče tudi dokazati, toda to ni predmet tega zapisa. Preostane nam še poiskati nekaj tistih vzrokov, ki so delovali na mladega Kosovela, da se je očitno zelo močno oklenil Rabindranatha Tagoreja. Najprej je gotovo odmevala v mladem Kosovelu, ko je bil še dijak, Nobelova nagrada, ki jo je Tagore prejel 1913. leta, saj je bila to ena izmed prvih, če ne kar prva Nobelova nagrada za književnost, ki jo je dobil kak indijski oz. azijski pisatelj sploh. Potem so bili številni prevodi, ki so sledili v vseh velikih jezikih, zelo naglo pa tudi v slovenščini. Tu je treba omeniti zlasti skrbne in lepe Gradnikove prevode Tagorejevih pesniških zbirk *Zetev* (leta 1922), zatem *Vrtnarja* iz istega leta in še posebej *Rastočega meseca*, ki je v slovenščini v Gradnikovem prevodu izšel že 1917. leta, ter zbirke *Žrtveni spevi* (*Gitandžali*) iz 1924. leta. Zatem je utegnil priti Kosovelu v roke tudi *Bevkov prevod* (iz nemščine) Tagorejevih proznih sestavkov pod naslovom *Povestice*, ki je izšel 1920. leta v Ljubljani. Sicer pa ne smemo pozabiti prve informacije o Tagoreju, ki jo je Slovincem dal Oton Župančič že v začetku 1914. leta v reviji *Slovan*. Vse to in pa seveda še možnost, da je S. Kosovel mogel brati Tagoreja tudi v tujih jezikih (še posebej v nemščini, kot je bilo že omenjeno; po vsej verjetnosti je zelo natančno bral zlasti Tagorejevo knjigo esejev *Sadhana* ali *Pot k popolnosti*), dokazuje, da je Kosovel dobro poznal Tagoreja.

O tem, zakaj mu je bil prav Tagore pri srcu, smo skušali nakazati že zgoraj: prevzela ga je iskrenost Tagorejeve izpovedi, predvsem pa elementarnost, ki je tako očitna v pesništvu tega velikega indijskega pesnika, elementarnost, ki jo je Srečko Kosovel tako pogrešal v tedanji zahodnoevropski in tudi v slovenski književnosti.

(Viri: Zbrano delo S. K. 3, (1), Jugoslovani in Indija, Zg. 1965)

Franc Šrimpi
Maribor

Vprašali ste

OBRAZILO -INA IN AŠKERČEVINA

Vprašanje

Kot etnolog imam manjšo prošnjo. V službi se namreč ukvarjam s prezentacijo domačije Antona Aškercerca v Senožetih nad Rimskimi Toplicami. Dela tečejo po zastavljeni poti, toda ob tem me kot člana »Odbora za izgradnjo in obnovo Aškerčevine« vse bolj moti naziv »Aškerčevina«. Osebnostno menim, da gre za umetno skovanko, ki z ljudskim, sočnim jezikom nima nobene zveze. Senožetani Aškerčeve domačije niso nikoli drugače imenovali kot »pr Aškerc«, »Aškerčev« oziroma »pr Hruševarij«, »Hruševarov« (po hišnem imenu).